

працевлаштування випускників ВНЗ, що готують фахівців для туристичної сфери відповідно до потреб. Створення спеціальних локальних (місцевих) ринків праці фахівців туристичної сфери.

Керівники туристичних підприємств, у свою чергу мають сприяти: вирішенню проблем зайнятості; застосуванню мотиваційних механізмів; розширенню системи оплати праці; забезпеченню раціонального використання працересурсного потенціалу туристичної сфери; оцінюванню професійних характеристик, оцінюванню продуктивності праці; забезпеченню оптимальних умов праці та відпочинку.

Висновки

Отже, реалізація вищезапропонованих заходів призведе до зменшення рівня безробіття в Україні за рахунок залу-

чення вільних трудових ресурсів у туристичну сферу. Особливої актуальності ці заходи набувають в контексті підготовки до проведення в Україні чемпіонату з футболу Євро-2012.

Література

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua
3. Украинский Бизнес Ресурс // <http://ubr.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів // www.tourism.gov.ua

*Р.В. СКЛЯРОВ,
аспірант, Науково-дослідний економічний інститут*

Вплив податків на якість життя населення

У статті розглядається вплив податкової політики держави на якість життя населення.

Ключові слова: податки, якість життя населення, податкова політика держави.

В данной статье рассматривается влияние налоговой политики государства на качество жизни населения.

Ключевые слова: налоги, качество жизни населения, налоговая политика государства.

This article examines the impact of state tax policy on the quality of life

Постановка проблеми. В останні роки стає дедалі очевидніше, що здійснення соціальних та економічних реформ без розвитку системи оподаткування не тільки ускладнено, а й практично неможливо. Високий податковий тягар, складність податкового законодавства та його безперервне реформування, а через це і недосконалість, а також недостатня технологічність процесів податкового адміністрування часто призводять до ігнорування інтересів суспільства, масового ухилення від сплати податків.

За даними Міністерства економіки, рівень тіньового сектору економіки України становить 36% від офіційного ВВП, результатом чого є недоотримання Державним бюджетом України щороку понад 100 млрд. грн. [4]

Як наслідок при формуванні Державного бюджету України та розробці подальшої розподільчої політики держави різко зростає фінансова база витрат на соціальну сферу, що позначається на таких показниках, як рівень та якість життя населення, які визначають, в кінцевому рахунку, народний добробут.

У сучасних умовах система оподаткування виступає одним із найважливіших соціальних інститутів, процес розвитку якого позначається не тільки на загальноекономічних показниках, але і на соціальних показниках суспільного розвитку, соціальній політиці держави щодо підвищення якості життя населення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання взаємозв'язку податків та суспільного добробуту, впливу податкової політики держави на показник якості життя населення загалом залишається мало дослідженим у вітчизняній науковій думці. У більшості випадків податкова політика держави розглядається як механізм впливу на економічний розвиток, при якому в кінцевому результаті відбувається зростання показників рівня та якості життя населення. Серед науковців, які приділяли увагу цьому питанню, потрібно відзначити: М. Мельник, С. Каламбет, Д. Красніков, Т. Черничко, Ю. Мазур, Є. Мригін, С. Барулін, М. Топоркова, Н. Грибкова, А. Магомедов та ін.

Метою статті є визначення впливу державної податкової політики на показник якості життя населення і підвищення суспільного добробуту, як кінцевої мети державної економічної політики загалом.

Виклад основного матеріалу. Тривала неувага до ролі оподаткування у формуванні та реалізації соціальної політики призвела до нестабільного його сприйняття у суспільній практиці. Зауважимо, що і самі питання сприйняття населенням та його соціальними групами системи оподаткування залишаються, як правило, поза увагою дослідників. А це призводить до спотвореного уявлення у населення про економічні та соціальні функції оподаткування, формуванню в

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

економічній свідомості поведінкових стереотипів протидії оподаткуванню, приховування реальних доходів та інших протиправних актів з боку юридичних та фізичних осіб, що стримує соціально-економічний розвиток країни і особливо механізми соціального захисту, соціального забезпечення неблагополучних верств населення.

У суспільній свідомості система оподаткування, з одного боку, видається «заплутаним механізмом вилучення у населення грошових коштів», а з іншого – дозволяє господарюючим суб'єктам – юридичним та фізичним особам – або ухилятися від податків, або знаходити методи для мінімізації оподаткування при значних фактичних доходах від господарської діяльності. Як наслідок з'являються концепції підвищення ролі оподаткування в соціально-економічному розвитку, коли податки покликані грати не фіскальні, а економічні та соціальні функції.

Вирішення проблем у сфері оподаткування пов'язано з необхідністю теоретичного осмислення системи оподаткування як соціального інституту, що забезпечує формування економічного механізму підвищення якості життя населення, а також відповідного розвитку економічного мислення в різних верств населення з наступною побудовою в суспільній свідомості позитивного ставлення до раціональної податкової політики. Ця політика, на нашу думку, не може здійснюватися у відриві від соціальної політики, яка реалізується на державному рівні.

За оцінкою видання International Living, яке щорічно визначає рейтинг країн за якістю життя, Україна за підсумками 2010 року посіла 73-тє місце в світі і в порівнянні з 2009 роком опустилася на п'ять позицій. [5] Експерти, які проводили дослідження, брали до уваги низку параметрів:

- вартість життя (15% від остаточного рейтингу);
- культура та дозвілля (10%);
- економіка (15%);
- навколишнє середовище (10%);
- рівень свободи (10%);
- охорона здоров'я (10%);
- розвиток інфраструктури (10%);
- безпека (10%);
- клімат (10%) [3].

Розглядаючи структуру доходів і витрат зведеного державного бюджету за 2009 рік, помітно, що видатки на ті сфери, які визначають якість життя населення, зокрема оплата праці працівників бюджетних установ, до яких входять установи, що забезпечують безпеку та правопорядок, а також медичні, освітні, культурні тощо, трансферти населенню, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів, продуктів харчування, капіталовкладення в інфраструктуру складають 297 784 млн. грн. (96,9% від загальних видатків), тобто переважна частина. Натомість доходи від сплати податків складають всього 208073,2 млн. грн. (76,2% від загальних доходів), що не дає змоги в повній мірі забезпечити фінансування вищевказаних видатків лише за допомогою податкових надходжень [1].

Тому проблема оптимізації податкової системи в Україні сьогодні постає саме як соціальна проблема, вирішення якої безпосередньо впливає на якість послуг, які надає держава громадянам та на можливість безперешкодної реалізації громадянами України їх конституційних прав, що визначає в кінцевому результаті якість життя населення.

Надзвичайно важливо зрозуміти (і це також є свідченням посилення значимості соціальної функції оподаткування в сучасній дійсності), що напрями витрачання отриманих від податків засобів у більшості держав мають досить схожий вектор.

Податки, що складають у більшості країн до 90% державних доходів, йдуть на:

- соціальні послуги (охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення і соціальна підтримка населення);
- господарські потреби (капіталовкладення в інфраструктуру, дотації підприємствам і соціальній сфері, реалізація державних соціальних програм);
- підтримку збройних сил і забезпечення внутрішньої стабільності і правопорядку;
- адміністративно-управлінські витрати (утримання органів влади, юстиції і т.д.).

Таким чином, якщо врахувати, що на ці цілі витрачається державами з соціально орієнтованою економікою від 55–61% (Ісландія, Греція, Канада) до майже 90% (Швеція, Норвегія) [7] коштів, що збираються з допомогою податків, стає очевидним зростання ролі соціальної складової оподаткування.

Соціальна функція оподаткування проявляється і в тому, що різні податкові платежі мають різне соціальне значення в залежності від платника. Зокрема, обкладання податками прибутку підприємств, відсотків, дивідендів відображає відносини всередині власників з приводу експлуататорського доходу. Деяко інший зміст мають податкові платежі з заробітної плати та інших джерел трудових доходів.

Вони (за певних обставин) становлять особливу форму податкової експлуатації, що здійснюється поза процесом виробництва. Трудящі стають об'єктами подвійної експлуатації: у процесі виробництва з боку власника капіталу і з боку держави при сплаті податків. Виникає суспільний характер експлуатації праці. При цьому податкова система змушена бути свідомо несправедливою, і щоб оцінити її соціальну ефективність, очевидно, необхідна орієнтація соціальної політики держави на цілком конкретні цілі, критерії та поняття соціальної справедливості, суспільного добробуту і т.п. При цьому роль і значення суб'єкта в процесі регулювання суспільного добробуту обумовлюється його місцем у системі суспільних відносин і насамперед відносин власності.

Сучасне суспільство характеризується низкою тенденцій: зміна галузевої структури (зростає значення сфери послуг); розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв; укрупнення виробництва; зміна соціальної бази суспільства (поділ на бюрократичний клас і обслуговуючий клас). Але головною тенденцією є трансформація приватної власності в

корпоративну і державну. Проте в рамках існуючої в провідних промислово розвинених країнах світу дуже незначної частки державного підприємництва фактично держава володіє і розподіляє від 33% у США [8] до 56,8% у Швеції виробленого ВВП [9]. Таким чином, за допомогою механізму оподаткування держава реально бере участь у процесі усупільнення виробництва в інтересах усіх суб'єктів соціальних відносин. Держава, будучи в силу цього механізму найбільшим акумулятором грошових коштів, навіть не націоналізуючи вирішальні галузі і об'єкти народного господарства, за своєю економічною ролі опиняється співвласником усіх об'єктів оподаткування, при цьому домагаючись на ділі реального усупільнення більш ефективно, ніж при прямій націоналізації.

В умовах сучасного політичного, економічного і соціального розвитку країни багато раніше діючих гарантій, зокрема, роботи, безкоштовного житла, медичного обслуговування, освіти, стабільних цін на продукти харчування і промислові товари, включаючи товари народного споживання, втрачені або законодавчо завуальовані. І саме в цьому криється об'єктивна суперечність, коли проголошення політики економічного зростання, раціональної системи оподаткування у якості пріоритетів ставить на перше місце не народний добробут, підвищення якості життя населення, а прибуток, який у результаті інструментів перерозподілу призводить до збагачення незначної частини населення (менше 3,0%) та зубожіння його більшості (станом на вересень 2010 року – 26,4%, або 12,5 млн. осіб) [2]. У зв'язку з цим таке положення загрожує для суспільства серйозними соціальними наслідками: «по-перше, мільйони працездатних людей виводяться з продуктивної праці, не створюють матеріальних і духовних благ, знижуючи тим самим національне багатство країни, по-друге, зростає злочинність і наркоманія, деградують соціально-трудові відносини; по-третє, збільшуються додаткові бюджетні витрати на підтримку мінімальних умов життя безробітних» [10]. Тому в Україні повинна формуватися соціально орієнтована ефективна економіка, яка забезпечує добробут усіх верств населення. А це означає вибір в якості цільових установок і цінностей економіки добробут і вільний розвиток людини. Яким же чином цей вибір досягається? По-перше, за рахунок орієнтації на зростання реального споживання всіх верств населення і вибору для цього відповідних коштів, по-друге, підтримки виробництва споживчих товарів, цінової, кредитної, інвестиційної та податкової підтримки товаровиробників; по-третє, формування політики доходів, що забезпечує рівні можливості зростання споживання для всіх верств населення.

Безсумнівно, рішення подібних завдань пов'язується з наявністю достатньої товарної маси; конкуренцією між товаровиробниками; упорядкуванням ціноутворення; соціальною орієнтацією фінансово-кредитної системи; розвитком інфраструктури ринку, вихованням етики та культури ділового спілкування; підвищенням духовності членів суспільства, зростанням його морально-етичного рівня; декриміналізацією і

декорумпованістю тощо. По суті, ці характеристики відображають з різних сторін інтегральний показник якості життя населення і мова повинна йти про застосування заходів державного регулювання економіки, зокрема і насамперед механізмами податкової політики, без якої соціальна орієнтація економіки ускладнена, а скоріше, і взагалі неможлива.

При цьому надзвичайно важливо, що роль оподаткування в процесі формування системи соціального регулювання суспільного добробуту двояка. З одного боку, оподаткування є інструментом організації, планомірного регулювання і фінансового стимулювання діяльності суб'єктів господарювання, що спрямована на виробництво необхідних суспільству благ, а з іншого – виступає у якості методу регулювання та контролю над процесами соціального розвитку та соціальної диференціації в суспільстві [6].

Таким чином, суспільне призначення оподаткування полягає як у створенні фінансової бази функціонування держави шляхом відчуження новостворюваної вартості ВВП і наповнення на цій основі державного бюджету, так і в забезпеченні виконання широкого спектру соціальних завдань, здійснення яких можливе виключно на засадах централізованого акумулювання значних фінансових ресурсів, формування основної доходної частини загальнодержавного і місцевих бюджетів. Можна сказати, що в даному контексті оподаткування слід розглядати як соціальну діяльність, пов'язану з регулюванням економічних і соціальних параметрів у суспільстві.

Виступаючи у якості соціального процесу та соціальної дії, оподаткування є:

- основним джерелом отримання доходів держави;
- механізмом перерозподілу благ у суспільстві;
- регулятором економічної активності суспільства (рівень оподаткування безпосередньо впливає на попит і пропозицію факторів виробництва (праці і капіталу), рівень споживання, заощадження та інвестицій);
- способом усупільнення національного продукту (національного доходу).

Якщо розглядати соціальну складову функції регулювання економічних процесів, то у якості основи функціонування системи регулювання добробуту потрібно виділити господарський механізм і його підсистеми, які по суті «обслуговують» процес відтворення: планування, економічне і соціальне стимулювання, організація виробництва та інші. Хоча в процесі взаємодії господарського механізму та податкової системи переважно реалізуються фіскальна функція оподаткування і функція регулювання економічних процесів, соціальна складова присутня і тут. У всякому випадку, за допомогою оподаткування держава створює матеріальну основу існування суспільства, регулює основні параметри його розвитку.

Висновки

Своєрідним «оточенням» системи оподаткування як активного інструменту економічного впливу на всі верстви

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

суспільства є відповідна соціальна реакція, зумовлена показником якості життя населення. Цей взаємовплив і дозволяє ідентифікувати сферу оподаткування як систему і соціальний інститут, що впливає як на економічну так і на соціальну політику держави. Саме завдяки податковій системі, через перерозподільні канали держави, а також за допомогою встановлення гнучких податкових ставок і надання соціально значущих преференцій реалізується соціальна функція оподаткування, здійснюється активний вплив на процеси суспільного добробуту, що позначається на якості життя населення.

Ринкові реформи останнього десятиліття в Україні не призвели до економічного підйому і росту добробуту народу. Це свідчить про неефективність існуючої системи регулювання суспільного добробуту. Одним з елементів цієї системи є оподаткування. Отже, необхідне його удосконалення. При цьому потрібно чітко уявляти надважливе місце і роль оподаткування в системі регулювання добробуту населення та підвищення якості його життя.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Показники виконання Державного бюджету України за січень–грудень 2009 року.
2. Офіційний сайт Рахункової палати України: Висновок щодо виконання Державного бюджету України за дев'ять місяців 2010 року.
3. Офіційний сайт журналу International Living.
4. Газета «Дело». Економіка: в тени 36%. 27.10.2009 г.
5. Економічна правда: Якість життя в Україні опустилася до рівня Африки. 20.01.2011.
6. Ильин А.Е. «Налоговый механизм государственного регулирования доходов» // Финансы. – 2005. – С. 3.
7. Мищерякова О.В. Налоговые системы развитых стран мира. – М.: Фонд «Правовая культура». – 2008. – С. 45.
8. Олег Басов. Налоговая система США. – Русский журнал. – 2009.
9. Онуфрик М. С. Порівняльний аналіз податкових систем і податкового навантаження країн – членів ЄС та України. «Економіка та держава» № 11, 2006. – С. 14.
10. Политика доходов и качество жизни населения / Под ред. Н.А. Горелова. – СПб.: Питер, 2003. – С. 29.